

Presenting a Framework of Indicators for Monitoring and Evaluating Scientific Authority in Humanities (With an Emphasis on Educational, Scientific Publication, and Promotion Authority)

1. Kiarash Fartash
2. Amirhadi Azizi

- **Article Type:** Research Paper
- **Vol. 32 | No. 4 | Serial 88 | Jan. 2023**
- **Received:** 2023.08.25
- **Revised:** 2023.10.22
- **Accepted:** 2023.11.13
- **Published Online:** 2023.11.16
- **Pages:** 85-100
- **P-ISSN:** 1027-2690
- **E-ISSN:** 2783-4514

Keywords

Scientific Authority, Humanities, Scientific Authority of Humanities, Monitoring and Evaluation Indicators and Criteria, National Humanities Monitoring System.

1. Faculty Member of Management of Technology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
k_fartash@sbu.ac.ir
ORCID: 0000-0003-0883-7588
2. Researcher of Science and Technology Policy, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran
AmirhadiAzizi1373@yahoo.com
ORCID: 0009-0009-1213-7067

Cite This Paper: Fartash, K., Azizi, A. (2023). Presenting a Framework of Indicators for Monitoring and Evaluating Scientific Authority in Humanities (With an Emphasis on Educational, Scientific Publication, and Promotion Authority). *Rahyافت*, 32 (4), 85-100. (Persian).

DOI: 10.22034/RAHYAFT.2023.11388.1407

Publisher: National Research Institute for Science Policy (N.R.I.S.P)

Abstract

Scientific authority is one of the keywords that are frequently used in upstream documents and macro policies of science, technology and innovation of the country, but usually appropriate evaluation indicators of its measurement are not transparently presented. Approval of the executive regulation of Iran's science, technology and innovation monitoring system in the Supreme Council of Science, Research and Technology (CSRT) in 2017 is a turning point in Iran's science, technology and innovation system. However, due to the soft nature and complexity of the fundamentals of the Humanities, monitoring and evaluation of science, technology and innovation in this field has been accompanied by difficulties. Therefore, setting a framework for the indicators of scientific authority evaluation in the Humanities is more important than ever before.

From the perspective of the purpose, this paper seeks to provide an appropriate framework for monitoring and evaluation indicators of educational, scientific and developmental authority of the Humanities using upstream documents and related international experiences.

In reviewing the background of the research, this section includes two subdivisions including the International Monitoring and Evaluation of Science, Technology and Innovation Experiences in the Field of Humanities (in which the experience of the American Academy of Arts and Sciences,

International Social Science Council, European Commission, British Academy and the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences have been studied in the field of Humanities monitoring), as well as analysis of upstream documents related to the research (General Policies of Science and Technology Announcement of the Supreme Leader, Science and Technology Roadmap, Document of the fundamental transformation of education and also Document of the Islamic University) that the results extracted in accordance with the executive regulations of the system of monitoring and evaluation of science, Iran's technology and innovation has been examined. The research method in this paper is applied in terms of type, its basic strategy is qualitative and descriptive. For this purpose, both primary data (policy documents, reports, and international dashboards) extracted from study sources and secondary data (holding 8 expert panel meetings and structured interviews with 5 selected members of panels) have been exploited.

In order to examine the findings, indicators derived from the analysis of relevant international experiences and policy documents (background review) following the executive regulations of Iran's science, technology and innovation monitoring system which includes eleven criteria have been investigated.

According to the specific topic of this article, which is the explanation of the indicators of monitoring and evaluation of educational, scientific and extension authority of the Humanities, four categories of the mentioned regulations including a. general and professional education, b. higher education, c. scientific publications and d. promoting science, technology and innovation are considered.

In the final section, the final framework of the indicators of educational, scientific and extension authority in the field of Humanities is summarized in the following four categories:

- ◆ General and professional education of Humanities (including quantity and quality of general and professional Humanities education);
- ◆ Higher education in the Humanities (including the quantity and quality of higher education in Humanities);
- ◆ Scientific publications of Humanities (including publication of books, quantity and

quality of research, and quantity and quality of scientific articles in the field of Humanities);

- ◆ Promoting science, technology and innovation in the field of Humanities (including publications (magazines, and public books), events (specialized exhibitions, conferences, etc.), cyberspace (including databases, social networks, etc.) in the field of Humanities and promotion centers).

The novelty of this paper's compared to the previous studies is considering Iran's peculiarities in monitoring and evaluating humanities toward attaining scientific authority. We also note that achieving the desired results in evaluation and monitoring of the status of scientific, educational and extension authority of the Humanities depend on cooperation and unity of procedural practices of the trustee organizations and institutions. It is expected that responsible entities, while executing their responsibilities, collaborate in collecting and analyzing relevant data to minor and assess scientific authority of humanities.

ارائه چارچوب شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی (با تأکید بر مرجعیت آموزشی، انتشارات علمی و ترویجی)

۱. کیارش فرتاش
۲. امیرهادی عزیزی

• نوع مقاله: پژوهشی
• دوره ۳۲ | شماره ۴ | پیاپی ۸۸ | دی ۱۴۰۱
• تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۳
• تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۳۰
• تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۲
• تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۲/۰۸/۲۵
• صفحات: ۸۵-۱۰۰
• شاپا چاپی: ۲۶۹۰-۱۰۲۷
• شاپا الکترونیکی: ۴۵۱۴-۲۷۸۳

چکیده

مرجعیت علمی از واژگانی است که به تواتر در اسناد بالادستی و سیاست‌گذاری کلان علم، فناوری و نوآوری کشور استفاده می‌شود، اما معمولاً شاخص‌های ارزیابی مناسبی از سنجش آن به طور شفاف ارائه نشده است. تصویب آئین‌نامه اجرایی نظام پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور در شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۹۶ نقطه عطفی در نظام علم، فناوری و نوآوری کشور است. با این حال به دلیل ماهیت نرم و پیچیدگی در پایش و ارزیابی علوم انسانی، پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در این حوزه با دشواری‌هایی همراه بوده است. در این راستا، هدف این مقاله ارائه چارچوب شاخص‌های ارزیابی مرجعیت علوم انسانی در معیارهای آموزش عمومی و حرفه‌ای، آموزش عالی، انتشارات علمی و همچنین ترویج علم، فناوری و نوآوری بر اساس معیارهای آئین‌نامه اجرایی نظام پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور است. روش پژوهش در مقاله حاضر از حیث نوع کاربردی بوده، راهبرد اساسی آن مطالعه کیفی و از منظر هدف نیز توصیفی است. این مقاله با استفاده از رویکرد کیفی به بررسی تجارب بین‌المللی شاخص‌های پایش و ارزیابی علوم انسانی و تحلیل متون اسناد بالادستی نظیر نقشه جامع علمی کشور، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند دانشگاه اسلامی و همچنین سیاست‌های کلی علم و فناوری برای استخراج راهبردها و اقدامات مرتبط با مرجعیت علوم انسانی می‌پردازد. با برگزاری پنل خبرگان و مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته

کلیدواژه‌ها

مرجعیت علمی، علوم انسانی، مرجعیت علمی علوم انسانی، شاخص‌ها و معیارهای پایش و ارزیابی، نظام ملی پایش علوم انسانی

۱. عضو هیئت علمی مدیریت تکنولوژی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (پدیدآور رابط)

k_fartash@sbu.ac.ir

ORCID: 0000-0003-0883-7588

۲. پژوهشگر سیاست‌گذاری علم و فناوری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

amirhadiazizi1373@yahoo.com

ORCID: 0009-0009-1213-7067

استناد به این مقاله: فرتاش، ک. و عزیزی، ا. (۱۴۰۱). ارائه چارچوب شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی (با تأکید بر مرجعیت آموزشی، انتشارات علمی و ترویجی). *رهافت*، ۳۲ (۴)، صص. ۸۵-۱۰۰.

DOI: 10.22034/RAHYAFT.2023.11388.1407

ناشر: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

در بازه زمانی ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، چارچوبی متوازی از معیارها، زیرمعیارها و شاخص‌ها به منظور پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی ارائه شده است. همچنین پیشنهادهایی برای بهره‌برداری مناسب از چارچوب ارائه شده بر پایه همکاری، تقسیم کار و وحدت رویه سازمان‌ها و نهادهای متولی در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها ارائه می‌شود.

مقدمه

علاوه بر اهمیت سیاست‌گذاری در عرصه علم، فناوری و نوآوری کشورها به عنوان عنصر اساسی توانمندسازی و پشتیبانی توسعه و تعالی فناوریانه، خلق ثروت و همچنین حفظ و ارتقای رقابت‌پذیری آنها در عرصه‌های بین‌المللی (Gokhberg, 2013)، سنجش وضعیت موجود در چارچوب سیاست‌ها، اهداف خرد و کلان و عملکرد اجزاء و بازیگران آن اهمیت بالایی خواهد داشت (Grupp, 2004). امروزه اهمیت ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در عرصه ملی و بین‌المللی بر اساس شاخص‌های استاندارد شده انکارناپذیر است (Amador et al., 2018). اما آنچه در نظام علم، فناوری و نوآوری مهم تلقی می‌شود، بهره‌برداری از چارچوب‌های مناسب ارزیابی است و لذا انتخاب و استفاده درست از جایگاه و وضعیت کشور، اهداف و چشم‌اندازهای نظام علمی و فناوریانه کشور را میسر می‌سازد (Khayyatian et al., 2020).

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مفهوم مرجعیت علمی را مطرح فرموده و در سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی معظم‌له، بر جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علم و فناوری با تأکید بر تحول و ارتقای علوم انسانی^۱ و همچنین دستیابی به اهداف چشم‌انداز و شکوفایی علمی با تأکید بر نظارت راهبردی علم و فناوری و ارتقای مستمر شاخص‌های توسعه علمی براساس روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور^۲ تأکید شده است. بر این اساس در راهبردهای کلان اول و چهارم نقشه جامع علمی کشور نیز تحقق مرجعیت علمی در کشور از طریق ارتقای مشارکت در تصمیم‌سازی، توسعه، ترویج و انتشار حوزه‌های مختلف علم و فناوری مورد توجه واقع شده است

(SCSRT, 2017). همچنین در ماده (۹۷) لایحه برنامه هفتم توسعه کشور، به تحقق مرجعیت علمی و سرآمدی جهانی در عرصه علوم و فناوری و همچنین ارتقای شتاب علمی کشور، اصلاح و بازبینی روزآمد شاخص‌های ارزیابی و نظام سنجش در این حوزه اشاره شده است (PBO, 2023). سند تحول آموزش و پرورش نیز با توجه به تقویت دستاوردهای علمی و بسترسازی برای دستیابی به مرجعیت علمی در سطح بین‌المللی (فصل ۲- بند ۲۵)، افزایش کیفیت و کارآمدی علوم انسانی در نظام علم و فناوری و تعلیم و تربیت (فصل ۷- هدف عملیاتی ۱۵) را هدف گذاری کرده است (SCCR, 2011). با توجه به سیر تحول شاخص‌های علم و فناوری از سطح ارزیابی کلان به سطوح اختصاصی و موضوعی (Yousefi et al., 2021) و همچنین تغییر رویکرد تحلیل عناصر سیستم از منظر هستی‌شناسی به مدل سیاست‌گذاری تحول ساز (Gómez-Valenzuela, 2023)، آنچه تاکنون کمتر در کشور به آن اشاره شده است، توجه به شاخص‌های پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی به منظور تحقق مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی این حوزه بوده است. کما اینکه تحلیل مستمر و همه‌جانبه حوزه علوم انسانی که از جمله اساسی‌ترین بخش بومی از علم و فناوری در کشور محسوب می‌شود، حائز اهمیت است و رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) و همچنین اسناد بالادستی نظیر نقشه جامع علمی کشور، سیاست‌های کلی علم و فناوری و سند مهندسی فرهنگی، بارها بر آن تأکید کرده‌اند. با این حال، به دلیل ماهیت نرم و پیچیدگی در پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری علوم انسانی بالاخص در زمینه مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی در این حوزه، این امر مهم تاکنون آن‌طور که باید مورد توجه دستگاه‌های اجرایی و نیز پژوهشگران حوزه علوم انسانی قرار نگرفته است. پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه در عرصه جهانی عموماً در پی بهبود شاخص‌های کمی و کیفی به منظور پایش و ارزیابی بهتر و کامل‌تر بوده‌اند، ولیکن در ایران شاخص‌های استاندارد و قابل قبولی موجود نیست و ارزیابی مستمر را ممکن نمی‌کند (Moradi et al., 2020).

از این‌رو با توجه به موارد یادشده و همچنین اهمیت طراحی نظام‌مند از شاخص‌های اساسی پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی در کشور، در این مقاله تلاش می‌شود ضمن مطالعه پیشینه و تجارب بین‌المللی در حوزه پایش و ارزیابی علم و فناوری، به ویژه در حوزه علوم انسانی و اجتماعی در کنار بررسی اسناد مرتبط بالادستی در کشور، ضمن بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود در این عرصه، چارچوب مناسبی از شاخص‌های پایش و ارزیابی علوم انسانی به منظور توسعه مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی ارائه شود.

در ادامه مقاله ابتدا با مرور پیشینه و تجارب بین‌المللی، چارچوبی

۱. بند ۱-۴ سیاست‌های کلی علم و فناوری (نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری): جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان با تأکید بر تحول و ارتقای علوم انسانی به ویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی با تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی و ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی مربوط.

۲. بند ۲-۱ سیاست‌های کلی علم و فناوری (نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری): بهینه‌سازی عملکرد و ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور به منظور دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی با تأکید بر مدیریت دانش و پژوهش و انسجام‌بخشی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری و ارتقای مستمر شاخص‌ها و روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور با توجه به تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان.

(OECD) عمدتاً بر پایه شاخص‌های مالی مبتنی بر نسبت هزینه-فایده خروجی پژوهش‌های علمی و فناورانه در رشد اقتصادی (Godin, 2003)، و همچنین «پژوهش‌های جامعه دانشگاهی و نخبگانی» با تمرکز بر شاخص‌های سنجش نقش نیروی انسانی در بهره‌وری علم (Schmookler, 1966) فعالیت‌های چشمگیری انجام شده بود.

این مسئله در حوزه علوم انسانی [و علوم پایه] بیشتر از دیگر حوزه‌ها موضوعیت دارد؛ موضوع مرجعیت علمی نخستین بار در دیدار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با دانشجویان و اساتید دانشگاه امام صادق (ع) در دی ۱۳۸۴ مطرح شد، که به محل رجوع قرار گرفتن بین‌المللی کشور در عرصه علمی [با تمرکز بر یادگیری زبان فارسی توسط پژوهشگران جهان برای دستیابی به تازه‌های علمی و فناورانه ایران] و همچنین پیشتازی در نظریه‌پردازی و تولید علم بالاخص در علوم انسانی به عنوان حوزه اولویت‌دار کشور برای حمایت و سیاست‌گذاری بوده است (Vaseghi Bady et al., 2021). بر این اساس در این مقاله شاخص‌های مرتبط با پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، انتشارات علمی و ترویجی علوم انسانی بر اساس تجارب بین‌المللی و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، اسناد بالادستی در سه دسته (۱) آموزش (شامل آموزش عمومی، حرفه‌ای و عالی) علوم انسانی، (۲) انتشارات علمی علوم انسانی و همچنین (۳) ترویج علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی استخراج و تشریح می‌شود.

مرور پیشینه پژوهش و تجارب بین‌المللی پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی

در سال‌های اخیر در حوزه علوم انسانی تعداد نسبتاً زیادی از نهادهای ملی و بین‌المللی به پایش و ارزیابی علوم انسانی پرداخته‌اند. فرهنگستان هنر و علوم آمریکا، شورای بین‌المللی علوم اجتماعی، اتحادیه اروپا، آکادمی بریتانیا و آکادمی علوم و هنر سلطنتی هلند از شاخص‌ترین سازمان‌های بین‌المللی در این زمینه هستند که به عنوان تجارب بین‌المللی در ادامه بررسی می‌شوند.

فرهنگستان هنر و علوم آمریکا^۶ از سال ۲۰۰۲ میلادی برای برطرف کردن نیاز به داده‌های آماری در علوم انسانی، با همکاری نهادها و رهبران این حوزه در سراسر ایالات متحده، مجموعه‌ای از داده‌های آماری معتبر، جامع و روزآمد را برای ترسیم روندها و در نتیجه تعریف استاندارد مشخص برای ارزیابی علوم انسانی با هدف دستیابی به ابزارهای آماری بهتر به منظور پاسخگویی به پرسش‌های اساسی درباره وضعیت علوم انسانی، تحت عنوان «شاخص‌های علوم

اولیه از شاخص‌های پایش علوم انسانی استخراج می‌شود. در گام بعدی ضمن بررسی اسناد بالادستی، راهبردها و اقدامات متناظر با مرجعیت علوم انسانی در سه محور آموزش [عمومی، حرفه‌ای و عالی]، انتشارات علمی و ترویج علم، فناوری و نوآوری، از طریق پلن خبرگان و مصاحبه، چارچوب شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت علوم انسانی ارائه می‌شود. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری آخرین بخش مقاله است که به جمع‌بندی یافته‌ها و ارائه پیشنهادها حاصل از یافته‌های این پژوهش می‌پردازد.

مرور پیشینه پژوهش و تجارب بین‌المللی پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی

در بررسی ادبیات موضوعی، شاخص‌ها^۱ عمدتاً اهدافی چون بررسی چگونگی عملکرد نظام‌ها را بر اساس داده‌های موجود دنبال می‌کنند تا ضمن شناسایی نقص در سیستم، در تعیین اقدامات مقتضی در جهت رفع آنها به کار گرفته شوند (Sirilli, 2006). ویژگی‌های اختصاصی شاخص‌ها بسته به چارچوب مسائل، متفاوت است، ولیکن مشخصه‌های عمومی مشترکی همچون مرتبط بودن، سهولت ادراک، طراحی بر مبنای داده‌های در دسترس و همچنین قابل اطمینان بودن را می‌توان برای آنها برشمرد (UNECE, 2005). جنگ جهانی دوم از این منحصراً ابزاری در دسترس پژوهشگران و دانشگاهیان بوده، به حوزه تمرکز دولت‌ها دانست. در این دوره توجه کشورها به نقش تحقیقات به مثابه ابزاری برای توسعه ملی بیشتر شده است و از این رو مخارج ناخالص تحقیق و توسعه (GERD)^۲ (بودجه‌های تحقیقاتی) به عنوان اولین شاخص برای سنجش توسعه اقتصادی به کار گرفته شد (Khayyatian et al., 2020). در نهایت این قبیل شاخص‌ها در راهنمای اسلو^۳ از مجموعه دستورالعمل‌های فراسکاتی^۴، با تأکید بر اختصاصی‌سازی معیارهای ارزیابی در زمان و واحدهای تحلیل مشخص به‌روزرسانی شد (Gault et al., 2023).

تا پیش از تصویب آئین‌نامه اجرایی نظام پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری، چارچوب مناسبی از شاخص‌های سنجش وضعیت علم و فناوری در کشور صورت نگرفته بود (Khayyatian et al., 2020; Hafezi et al., 2022)، حال آنکه در عرصه جهانی در دو بعد «چارچوب سازمان‌های دولتی» همچون بنیاد ملی علوم ایالات متحده (NSF)^۵ و یا سازمان همکاری و توسعه اقتصادی

1. Indicators
2. Gross Domestic Expenditures on R&D
3. Oslo Manual
۴. دستورالعمل فراسکاتی (Frascati) در زمینه تحلیل بودجه پژوهشی را سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) تهیه و تنظیم می‌کند.
5. National Science Foundation

6. Organisation for Economic Co-operation and Development
7. American Academy of Arts and Sciences

آن بر توسعه اقتصادی کشورهای عضو اتحادیه منتشر کرده است (European Commission, 2011; 2014).

همچنین آکادمی بریتانیا^۶ به عنوان نهادی که تاکنون منحصرأ به پژوهش و سیاست‌گذاری در حوزه علوم انسانی پرداخته، در سال ۲۰۰۸ گزارشی تحت عنوان «علوم انسانی و اجتماعی در سیاست‌گذاری عمومی»^۷ منتشر کرده است که معیارها و شاخص‌هایی را در حوزه پایش و ارزیابی تحقیق و توسعه در علوم انسانی در سه حوزه کاربرد دانش (اقدامات لازم دولت و سیاست‌گذاران به جهت بهره‌برداری حداکثری از تحقیق و توسعه در علوم انسانی)، تولید دانش (چگونگی ترغیب محققان دانشگاهی به پژوهش در حوزه علوم انسانی و امکان تعامل دانشجویان علوم انسانی با پژوهشگران و متخصصان این حوزه توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی) و تعامل مشترک حوزه تولید و کاربرد دانش (اختصاص مشوق‌ها و تسهیلات به منظور افزایش مداخله محققان در امور سیاست‌گذاری تحقیقات، تدوین الگوی همکاری افراد و نهادهای پژوهشی با یکدیگر در امر سیاست‌گذاری تحقیقات) بررسی می‌کند.

در سال ۲۰۰۹ کمیته برنامه ملی آینده علوم انسانی هلند (کمیته کوهن)^۸ نیز در گزارشی به سفارش آکادمی علوم و هنر سلطنتی هلند (KNAW)^۹ در زمینه ارزیابی کیفیت در علوم انسانی با پروتکل ارزیابی استاندارد (SEP)^{۱۰} پرداخته (Pedersen et al., 2020) که در سه دسته کلی انتشارات علمی (مقالات، رساله‌های پژوهشی، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌های دانشجویی در حوزه علوم انسانی)، بهره‌برداری از تحقیقات (نشریات علمی و میزان ارجاعات در حوزه علوم انسانی)، و شواهد شناخت علمی (جوایز و گزینش‌های علمی و پژوهشی در حوزه علوم انسانی) طبقه‌بندی می‌شوند.

تحلیل اسناد بالادستی مرتبط با پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی

با توجه به اهمیت و ضرورت تحلیل اسناد بالادستی در تبیین برنامه‌های راهبردی در سطح کلان (Khoshtnam, 2021) به منظور استخراج شاخص‌های پیشنهادی متناسب در این مقاله، از اهداف، سیاست‌ها، راهبردها و الزامات متناظر در اسناد منتخب بالادستی نظیر سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌عالی) در سال ۱۳۹۳، نقشه جامع علمی کشور، سند تحول

انسانی^۱ مشتمل بر پنج دسته (آموزش مقدماتی، آموزش عالی، تحقیقات و بودجه‌ریزی علوم انسانی، نیروی انسانی و همچنین نقش علوم انسانی در معیشت آمریکایی) تدوین کرده است (American Academy of Arts and Sciences, 2019). بر همین مبنا تعداد پنج گزارش مرتبط با شاخص‌های وضعیت آموزشی، علمی و تربیتی علوم انسانی در این فرهنگستان تهیه و تدوین شده است که هر کدام به جنبه‌های خاصی از شاخص‌های ارزیابی علوم انسانی همچون (۱) گرایش به تحصیلات تکمیلی در علوم انسانی در دوره آموزش عالی، (۲) اشتغال فارغ‌التحصیلان علوم انسانی، (۳) تعداد اعضای هیئت‌علمی در علوم انسانی، (۴) شاخص‌های بازار کار علوم انسانی، (۵) میزان آگاهی عمومی و مشارکت اجتماعی در حوزه علوم انسانی، (۶) تعداد نهادهای آموزشی و پژوهشی فعال در این حوزه و ... توجه کرده است (American Academy of Arts and Sciences, 2002; 2005; 2013a; 2013b; 2015; 2018; 2021; 2022).

شورای بین‌المللی علوم اجتماعی (ISSC)^۲ نیز به عنوان دیگر نهاد مطالعه‌شده، سازمانی غیردولتی تحت نظارت سازمان ملل متحد است که با هدف رصد وضعیت علوم اجتماعی و انسانی و ارتقای ظرفیت‌های این شاخه از علم، در سال ۱۹۵۲ در پاریس تأسیس شد و با تجدید ساختار در سال ۲۰۱۰ در خدمت سازمان ملل متحد فعالیت خود را ادامه داد. این سازمان نهایتاً در سال ۲۰۱۸، همزمان با تشکیل واحد علوم اجتماعی در شورای بین‌المللی علوم (ICSU)^۳ سازمان ملل متحد، منحل شد. بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ اقدام به ارائه سه گزارش با هدف پرداختن به چالش‌های مهم علوم انسانی، استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های این حوزه و ارائه دستورالعمل‌های پیشنهادی برای تحقیقات، اقدامات و سیاست‌های آینده کرد که شاخص‌های مرتبط آن مشتمل بر (۱) ارزیابی ظرفیت تحقیقاتی در حوزه علوم انسانی، (۲) ارزیابی و مقایسه شاخص‌های پژوهش در حوزه علوم انسانی مانند روند تولید سالانه مقالات و همکاری‌های بین‌المللی در تولید انتشارات علمی و نیز (۳) ارزیابی کیفیت پژوهش و پژوهشگران علوم انسانی همچون بررسی تعداد پژوهشگران، تعداد فارغ‌التحصیلان و میزان انتشارات حوزه علوم انسانی نسبت به سایر رشته‌های علمی بوده است (International Social Science Council, 2010; 2013; 2016). اتحادیه اروپا نیز ذیل برنامه‌های چارچوب (FP)^۴ این اتحادیه در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۱۴ گزارشی تحت عنوان «علوم اجتماعی-اقتصادی و علوم انسانی»^۵ با تأکید بر دو منظر به نقش تحقیق و توسعه، به عنوان یکی از شاخص‌های مهم سنجش وضعیت علوم انسانی و تأثیر

6. British Academy
7. Punching our weight: the humanities and social sciences in public policy making
8. Cohen Committee: The Committee for the National Plan for the Future of the Humanities
9. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences
۱۰. Standard Evaluation Protocol. روشی متداول در بررسی کیفیت پژوهش در جامعه دانشگاهی و تحقیقاتی.

1. The Humanities Indicators
2. International Social Science Council
3. International Council for Science
4. Framework Programmes
5. Socio-economic Sciences & Humanities

بنیادین آموزش و پرورش و سند دانشگاه اسلامی به منظور استخراج برشی از معیارهای سنجش و ارزیابی وضعیت حوزه علوم انسانی بهره‌برداری شده است که به شرح زیر خواهد بود (SCCR, 2010; 2011; 2013).

جدول ۱. استخراج شاخص‌های مرجعیت علمی، آموزشی و ترویجی علوم انسانی از اسناد بالادستی

سند مطالعه شده	محورهای ارزیابی	شاخص‌های متناظر استخراج شده
نقشه جامع علمی کشور (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی)	آموزش عمومی و حرفه‌ای	آزاداندیشی و تبادل آرا و تضارب افکار (جدال احسن) تقویت جایگاه رشته‌های علوم انسانی و معارف اسلامی در نظام آموزش و پرورش و جهت‌دهی نخبگان به سمت تحصیل در این حوزه‌ها از طریق ارتقای کیفی محتوا و شیوه‌های آموزشی
	آموزش عالی	اصلاح جریان استعدادیابی و هدایت تحصیلی برای جذب استعدادها برتر در علوم انسانی ایجاد تحول بنیادین علمی به‌خصوص در بازمبانی و طراحی علوم انسانی در چارچوب جهان‌بینی اسلامی بازنگری در توسعه کمی و کیفی رشته‌های علوم انسانی و میزان پذیرش دانشجویان بر اساس نیازهای جامعه و وجود فرصت‌های شغلی ایجاد سازوکار روزآمدسازی محتوای آموزشی در رشته‌های علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی و نظارت بر ارتقای کیفی آن ایجاد گرایش‌های میان‌رشته‌ای بین شاخه‌های علوم انسانی و سایر علوم تقویت نظام آموزشی با رویکرد تربیت سرمایه انسانی متخلق به اخلاق حرفه‌ای مبتنی بر تعالیم اسلامی تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز و تقویت کرسی‌های نظریه‌پردازی و نقد و مناظره برای تولید علوم انسانی و تحقق مرجعیت علمی توسعه پژوهش‌های بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی و ارائه تولیدات علمی آنها به جهان
سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی)	انتشارات علمی	حمایت از پژوهش و تولید محتوا و تدوین برنامه‌های آموزشی برای تبیین ارتباط علوم انسانی، طبیعی و علوم جدید با آموزه‌های دینی و نگرش توحیدی حمایت از پژوهش و تولید محتوا و تدوین برنامه‌های آموزشی برای تبیین ارتباط علوم انسانی، علوم طبیعی و علوم جدید با آموزه‌های دینی و نگرش توحیدی توسعه پژوهش‌های بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی و ارائه تولیدات علمی آنها به جهان
	ترویج علوم انسانی	تقویت جریان معادل‌سازی برای واژه‌های علمی بیگانه در تمام رشته‌ها
	آموزش عمومی و حرفه‌ای	بازنگری و اصلاح برنامه‌های درسی مبتنی بر رویکرد فرهنگی-تربیتی و تقویت و توسعه جنبه‌های تربیتی و اخلاقی آنها اصلاح محتوا، ارتقای جایگاه، افزایش کیفیت و کارآمدی علوم انسانی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مبتنی بر مبانی دینی در چارچوب نظام معیار اسلامی اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی
	آموزش عالی	راه‌اندازی دانشگاه ویژه فرهنگیان با رویکرد آموزش تخصصی و حرفه‌ای تربیت‌محور حمایت‌های مادی و معنوی از کرسی‌های نظریه‌پردازی در علوم انسانی
	ترویج علوم انسانی	ایجاد سازوکارهای لازم برای هماهنگی رسانه‌ها و تولیدکنندگان کتب و مواد آموزشی و تجهیزات آموزشی و تربیتی در جهت ترویج مناسب در دانش‌آموزان

سند مطالعه شده	محورهای ارزیابی	شاخص‌های متناظر استخراج شده
سند دانشگاه اسلامی (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی)	آموزش عمومی و حرفه‌ای	تدوین سازوکار فرهنگ‌سازی برای ارتقای منزلت نخبگان و توجه به نخبه‌پروری طراحی فرایند آموزش با عنایت به پرورش انواع استعدادها و پرورش قدرت ابتکار، خلاقیت و نوآوری
	آموزش عالی	برنامه‌ریزی، تنظیم و بازنگری سرفصل‌ها و تدوین متون و برنامه‌ریزی آموزشی در تمامی شاخه‌های علوم بر اساس آموزه‌های اسلامی اصلاح و تکمیل نظام نظارت و ارزیابی مستمر متون و برنامه‌های آموزشی تبیین و تدوین فلسفه علم بر مبنای جهان‌بینی اسلامی و تدوین فلسفه‌های مضاف و تعیین جهت‌گیری علوم مبتنی بر جهت‌گیری اسلامی با رویکرد تطبیقی بسترسازی و تقویت ساختارهای حمایتی برای رشد هنر اسلامی و حمایت از آموزش‌های نظری و کاربردی در حوزه هنر متعهد حمایت از جلسات نقد، مناظره و کرسی‌های آزاداندیشی در جهت افزایش نشاط سیاسی دانشگاه‌ها سامان‌دهی و ارتقای مؤسسات آموزش‌های عالی آزاد
سیاست‌های کلی علم و فناوری (ابلاغی مقام معظم رهبری)	-	جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان بهبودسازی عملکرد و ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور به منظور دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری و تحقق دانشگاه اسلامی تقویت عزم ملی و افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری ایجاد تحول در ارتباط میان نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری با سایر بخش‌ها گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش در مقاله حاضر از حیث نوع کاربردی بوده، راهبرد اساسی آن مطالعه کیفی و از منظر هدف نیز توصیفی است (Muzari et al., 2022). بدین منظور از هر دو دسته داده‌های اولیه (اسناد سیاستی، گزارش‌ها و داشبوردهای بین‌المللی) استخراج شده از منابع مطالعاتی و داده‌های ثانویه (برگزاری ۸ جلسه پنل خبرگان و مصاحبه‌های ساختاریافته با ۵ نفر از منتخبان جلسات پنل) بهره‌برداری شده است.

به طور کلی در روند تدوین این مقاله، تلاش شده تا ضمن بررسی آئین‌نامه اجرایی نظام پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور و استخراج شاخص‌های متناظر پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی، طی مطالعه تجارب بین‌المللی و همین‌طور تحلیل بالادستی کشور، شاخص‌های نهایی در جلسات متعدد پنل خبرگان استخراج و ارائه شود. پژوهشگران کیفی اغلب می‌کوشند به منظور ادراک مناسبی از موضوعات مورد مطالعه، طیف گسترده‌ای از شیوه‌های تفسیری به هم پیوسته را به کار گیرند که از این رو اغلب تعهد به استفاده از بیش از یک روش تفسیری در هر مطالعه وجود دارد (Johnson et al., 2020). بر این اساس در این مقاله علاوه بر مطالعات ابتدایی، استخراج شاخص‌ها از تجارب بین‌المللی و اسناد بالادستی هم در پنل خبرگان بررسی و هم در جلسات مصاحبه با خبرگان، تحلیل و به‌روزرسانی می‌شود.

بر این اساس، ابتدا در مطالعه تجارب نهادهای بین‌المللی در خصوص پایش و ارزیابی وضعیت علوم انسانی، چارچوبی از شاخص‌های مرتبط در سه دسته آموزش، انتشارات علمی و ترویج علوم انسانی استخراج می‌شود.

در مرحله بعدی با بهره‌گیری از روش کدگذاری اسناد (دسته‌بندی مفاهیم استخراج شده بر اساس معیارهای مشخص)، تمام مفاهیم مستقیم و غیرمستقیمی که بر اساس محورهای مورد مطالعه از معیارهای یازده‌گانه نظام پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور حاصل شده است، قابلیت تبیین به صورت شاخص (کمی و کیفی) به منظور پایش، ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی در حوزه علوم انسانی داشته‌اند.

در گام بعدی نتایج به‌دست‌آمده در پنل خبرگان متشکل از اعضای هیئت‌های علمی دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌های منتخب کشور، پژوهشگران حوزه علوم انسانی و اجتماعی و همچنین مدیران و کارشناسان وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی انقلاب فرهنگی، به همراه تعدادی از سایر فعالان حوزه علوم انسانی ارائه و ضمن تشکیل تعداد ۸ جلسه در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، نتایج نهایی از ادغام خروجی مطالعات صورت‌گرفته و نظرات خبرگان تدوین شد.

جدول ۲. اعضای پنل خبرگان

سازمان	سمت سازمانی	تعداد افراد	میانگین سابقه کاری
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	مدیرکل / کارشناس	۲	۱۰ سال
معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان	مشاور معاون / کارشناس	۳	۷ سال
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	مدیرکل / کارشناس	۲	۷ سال
پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری	عضو هیئت‌علمی / پژوهشگر	۵	۵ سال
شورای عالی انقلاب فرهنگی	عضو شورا	۱	۱۲ سال
دانشگاه‌های منتخب (شهید بهشتی، تهران، علامه طباطبایی و فردوسی مشهد)	عضو هیئت علمی (استادیار / دانشیار / استاد)	۶	۱۳ سال

در نهایت ضمن مصاحبه ساختاریافته جداگانه با تعداد پنج نفر از پنل خبرگان در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ و ارائه نتایج نهایی به‌دست‌آمده به آنها، پیشنهادهای و نظرات اصلاحی در چند مرحله اعمال شده است.

جدول ۳. ترکیب مصاحبه‌شوندگان

سازمان / سمت سازمانی	سابقه کاری مرتبط	تعداد مصاحبه
پژوهشگر تربیت اسلامی، عضو بنیاد تربیتی حیات و مدیر پردیس تربیتی توانا	۱۵ سال	۲
عضو هیئت‌علمی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی	۱۰ سال	۱
عضو هیئت‌علمی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد	۷ سال	۱
عضو هیئت‌علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری دانشگاه شهید بهشتی	۶ سال	۴
پژوهشگر حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی	۱۲ سال	۲

دقیق یافته‌ها، جلسات پنل خبرگان و مصاحبه‌ها به طور کامل ضبط و با دقت تدوین شده است.

یافته‌های پژوهش

بر مبنای مطالعات صورت‌گرفته از تجارب بین‌المللی، شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی وضعیت علوم انسانی محدود به محورهای ارزیابی آموزشی، انتشارات علمی و همچنین ترویج علوم انسانی در جدول ۴ جمع‌بندی شده است.

با توجه به اینکه غالباً در راستای اعتبارسنجی پژوهش‌های کیفی به‌جای مفاهیمی چون روایی و پایایی، از چهار مفهوم قابلیت اعتبار^۱ (اطمینان از صحت اطلاعات دریافتی و منع سوگیری در اعضای نمونه‌های مطالعاتی)، قابلیت انتقال^۲ (توصیف شفاف یافته‌های پژوهش در هر مرحله)، قابلیت اطمینان^۳ (کاربرد و تناسب روش‌های انجام‌شده و یکپارچگی نتیجه‌گیری نهایی) و همچنین قابلیت تأیید^۴ (اجرای فرایندهای روش تحقیق در خلال گردآوری داده‌ها) استفاده می‌شود (Guba & Lincoln, 1982)، در این پژوهش تلاش شده است به منظور تضمین اعتبار یافته‌های پژوهش، نتایج مستخرج از جلسات پنل را در مصاحبه‌های ساختاریافته با تعدادی از خبرگان منتخب پنل‌ها به اشتراک بگذاریم؛ همچنین در راستای انتقال‌پذیری مناسب یافته‌ها، دلالت‌های پژوهشی در هر مرحله به طور شفاف تبیین و ترسیم شده و در جهت افزایش اطمینان نیز هم در انتخاب مصاحبه‌شوندگان و هم در بررسی یافته‌ها از ترکیب خبرگان بهره‌برداری شده است. همچنین برای دستیابی مناسب و

1. Credibility
2. Transferability
3. Consistency
4. Conformability

جدول ۴. جمع‌بندی مطالعات تجارب بین‌المللی از شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت علوم انسانی (براساس یافته‌های نویسندگان)

شاخص‌ها و معیارهای ارائه‌شده	محورهای ارزیابی	نهاد بین‌المللی
◆ گرایش دانش‌آموزان به انتخاب دروس علوم انسانی در دوره تحصیلات مقدماتی ◆ نمرات دانش‌آموزان در دروس اجتماعی و رعایت آداب شهروندی	آموزش	فرهنگستان هنر و علوم آمریکا
◆ گرایش به تحصیلات تکمیلی در علوم انسانی ◆ تعداد اعضای هیئت‌علمی در حوزه علوم انسانی ◆ تعداد فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در علوم انسانی ◆ مهارت‌آموزی عملی دانشجویان علوم انسانی ◆ تعداد نهادهای آموزشی و پژوهشی فعال در حوزه علوم انسانی		
◆ تعداد پژوهش‌های علمی صورت‌گرفته در نظام آموزش عالی در حوزه علوم انسانی	انتشارات علمی	
◆ آگاهی عمومی و مشارکت در علوم انسانی ◆ طرح‌ها و برنامه‌های ملی و عمومی در حوزه علوم انسانی ◆ امکان دسترسی عمومی به منابع برخط علوم انسانی ◆ نقش علوم انسانی در توسعه آداب و رسوم، فرهنگ و زبان کشور	ترویج علوم انسانی	
◆ میزان همکاری‌های بین‌المللی در تولید مقالات علوم انسانی ◆ ارزیابی کیفیت پژوهش در حوزه علوم انسانی	انتشارات علمی	شورای بین‌المللی علوم اجتماعی
◆ تأثیر پژوهش در علوم انسانی در تولید ناخالص ملی کشورها	انتشارات علمی	اتحادیه اروپا
◆ میزان سهمیه دوره دکتری در رشته‌های علوم انسانی ◆ تعداد دوره‌های میان‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی	آموزش	آکادمی بریتانیا
◆ تعامل میان پژوهشگران حوزه علوم انسانی و فعالان این حوزه ◆ تعامل دانشجویان علوم انسانی با محققان و متخصصان این حوزه	انتشارات علمی	
◆ تعداد مقالات، رساله‌های پژوهشی، کتاب‌ها ◆ تعداد و کیفیت پایان‌نامه‌های دانشجویی ◆ نشریات علمی و ارجاعات	انتشارات علمی	آکادمی علوم و هنر سلطنتی هلند
◆ گزینش‌های علمی و شواهد شناخت علمی شامل جوایز مدنی-اجتماعی	ترویج علوم انسانی	

همچنین بر اساس مطالعات صورت‌گرفته بر روی اسناد بالادستی مرتبط کشور، جدول ۵ شاخص‌ها و معیارهای مربوط به مرجعیت علمی علوم انسانی در سه محور آموزش عمومی، حرفه‌ای و عالی، انتشارات علمی و همچنین ترویج علوم انسانی را نشان می‌دهد.

جدول ۵. جمع‌بندی مطالعات اسناد بالادستی از شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت علوم انسانی
(بر اساس یافته‌های نویسندگان)

ارجاع به سند		شاخص‌ها و معیارهای احصاشده (اقتباس از اسناد)	محورهای ارزیابی	سند بالادستی		
بخش	فصل					
۱-۱	۱	میزان ساعات برگزاری دوره‌های تفکر نقاد	کمیت و کیفیت آموزش			
۲-۴ راهبرد ۶	۴	تعداد و درصد معلمان آموزش‌دیده در دوره‌های تفکر نقاد سهم تفکر نقاد در آموزش عمومی و حرفه‌ای سهم رشته‌های علوم انسانی متوسطه دوم از دانش‌آموزان برتر متوسطه اول سهم رشته‌های علوم انسانی از دانش‌آموزان برتر				
۱-۱ ۲-۱	۱	تعداد واحد، درس، رشته بازیابی/روزآمدسازی شده در علوم انسانی تعداد رشته‌های بازیابی/روزآمدسازی شده در علوم انسانی از نظر پذیرش دانشجو بر اساس نیازها و فرصت‌های شغلی				
۱-۳ ۲-۳	۳	تعداد واحد، درس، رشته طراحی شده در علوم انسانی تعداد واحد، درس، رشته طراحی شده در مطالعات بنیادی/مبانی علوم انسانی تعداد گرایش‌های میان‌رشته‌ای بین شاخه‌های علوم انسانی و سایر علوم سهم رشته‌های اولویت‌دار علوم انسانی سهم دانشجویان و فارغ‌التحصیلان حوزه‌های اولویت‌دار علوم انسانی تعداد پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی انجام‌شده در زمینه مطالعات بنیادی				
۲-۴ راهبردهای ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۲	۴	معرفتی در حوزه علوم انسانی میانگین رشد (امتیازات) علمی اعضای هیئت‌علمی بخش علوم انسانی میانگین رشد (معدل) دانشجویان علوم انسانی (به تفکیک مقطع و رشته) درصد ماندگاری دانشجویان در بخش علوم انسانی (به تفکیک مقطع و نیز از یک مقطع به مقطع دیگر)				
۲-۴ راهبرد ۵	۴	تعداد کتاب تألیف‌شده در حوزه علوم انسانی			انتشارات علمی (کتاب)	نقشه جامع علمی کشور
۲-۴ راهبرد ۵ و ۱۰	۴	تعداد مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده در حوزه علوم انسانی تعداد مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده در زمینه مطالعات بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی			انتشارات علمی (کیفیت و کمیت مقالات علمی)	
۴-۲ راهبرد ۹	۴	تیراژ و میزان فروش کتب عمومی علوم انسانی تیراژ و میزان فروش مجلات عمومی علوم انسانی			ترویج علوم انسانی (مجلات، کتب عمومی)	
		میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق مصاحبه‌ها، میزگردها، سخنرانی‌های عمومی و ...			ترویج علوم انسانی (رویدادها)	
		میزان توجه پژوهشگران علوم انسانی به استفاده و ترویج زبان (و معادل‌های) فارسی در فضای مجازی میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق وب‌نوشت‌ها، یادداشت‌ها در صفحات مجازی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، پویش‌های فضای مجازی و ... میزان بازدید، بارگیری، اشاره و ارجاع به آثار پژوهشگران علوم انسانی			ترویج علوم انسانی (فضای مجازی) اعم از پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی)	
		میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی در حوزه عمومی و ایفای مسئولیت اجتماعی، حضور در انجمن‌ها و حلقه‌های مردمی، سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراها و ...	مراکز ترویجی			

ارجاع به سند		شاخص‌ها و معیارهای احصاشده (اقتباس از اسناد)	محورهای ارزیابی	سند بالادستی		
بخش	فصل					
بخش‌های ۶، ۷ و ۱۴	۶	میزان پژوهش، نوآوری، نظریه‌پردازی معلمان در آموزش عمومی علوم انسانی میزان بهره‌مندی از فناوری‌های آموزشی در آموزش عمومی علوم انسانی کسب رتبه دانش‌آموزان در المپیادهای بین‌المللی یا مسابقات منطقه‌ای علوم انسانی	کمیت و کیفیت آموزش	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش		
بخش‌های ۱۵، ۱۷ و ۲۳	۷	میزان ارائه آموزش به خانواده‌ها در زمینه سواد رسانه‌ای (و دیگر آموزش‌های عمومی اولویت‌دار علوم انسانی) برای هماهنگی با اهداف نظام تعلیم و تربیت عمومی				
راهکارهای ۷-۱۱		وضعیت آموزش و توسعه مهارت‌های زندگی و مدیریت خانواده در دوره متوسطه دوم میزان ارتباط سازمانی مدارس با مراکز علمی-پژوهشی علوم انسانی (حوزوی و دانشگاهی) برای بهره‌مندی از پشتیبانی علمی و تخصصی سهم (کمی و کیفی) دانشگاه فرهنگیان در آموزش عمومی علوم انسانی				
۱-۱ ۱-۲ ۲-۴ ۵-۴ ۳-۷ ۸-۱۱						
راهکارهای ۱-۱۱ ۳-۲۱ ۵-۵ ۴-۲۳	۷	سهم دانشجویان علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان از کل دانشجویان علوم انسانی تعداد رشته‌های بازبینی/ روزآمدسازی‌شده در علوم انسانی از نظر پذیرش دانشجو بر اساس نیازها و فرصت‌های شغلی تعداد کرسی‌های آزاداندیشی، ترویجی و نظریه‌پردازی				
راهکار ۱-۱۱	۷	سهم کتاب‌های علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان از کل کتاب‌های علوم انسانی			انتشارات علمی (کتاب)	
		سهم مقالات علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان از کل مقالات علوم انسانی			انتشارات علمی (کیفیت و کمیت مقالات علمی)	
راهکارهای ۴-۳ ۶-۳	۷	میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق مصاحبه‌ها، میزگردها، سخنرانی‌های عمومی			ترویج علوم انسانی (رویدادها)	
		میزان توجه پژوهشگران علوم انسانی در رسانه‌ها و فضای مجازی، وب‌نوشت‌ها، یادداشت‌ها در صفحات مجازی، شبکه‌های اجتماعی مجازی و پویس‌های فضای مجازی			ترویج علوم انسانی (فضای مجازی اعم از پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی)	
		میزان بازدید، بارگیری، اشاره و ارجاع به آثار پژوهشگران علوم انسانی در فضای مجازی				
راهبرد ۴	۵	سهم رشته‌های علوم انسانی متوسطه دوم از دانش‌آموزان برتر متوسطه اول سهم رشته‌های علوم انسانی از دانش‌آموزان برتر تعداد واحد، درس، رشته بازبینی/ روزآمدسازی‌شده در علوم انسانی تعداد رشته‌های بازبینی/ روزآمدسازی‌شده در علوم انسانی از نظر پذیرش دانشجو بر اساس نیازها و فرصت‌های شغلی تعداد واحد، درس، رشته طراحی‌شده در علوم انسانی تعداد کرسی‌های آزاداندیشی، ترویجی و نظریه‌پردازی وضعیت کمی و کیفی مؤسسات آموزش عالی آزاد علوم انسانی (سهم دانشجو، هیئت‌علمی، انتشارات از کل آموزش عالی در بخش علوم انسانی)	کمیت و کیفیت آموزش	سند دانشگاه اسلامی		
اقدام ۵-۵	۶					
راهبردهای ۴، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۱۹	۵					
راهبردهای ۱، ۲، ۷، ۱۲، ۱۷	۶					
اقدام ۲-۵ راهبرد ۹	۷					
راهبردهای ۱۳، ۱۴	۵				تعداد کتاب فارسی تألیف‌شده مرجع (قابل رقابت جهانی)	انتشارات علمی (کتاب)
اقدام ۷-۵	۶					

ارجاع به سند		شاخص‌ها و معیارهای احصاشده (اقتباس از اسناد)	محورهای ارزیابی	سند بالادستی	
بخش	فصل				
۶-۲	۶	تعداد مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده در حوزه علوم انسانی تعداد مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده برای شناسایی و اصلاح نگرش‌های مغایر ارزش‌ها در متون آموزشی	انتشارات علمی (کیفیت و کمیت (مقالات علمی)		
راهبرد ۲	۷				
۳-۵	۵	تعداد پایان‌نامه، رساله و طرح پژوهشی انجام‌شده در حوزه علوم انسانی تعداد پایان‌نامه، رساله و طرح پژوهشی انجام‌شده با رویکرد آینده‌پژوهی و رصد علم و فناوری در حوزه علوم انسانی	انتشارات علمی (پایان‌نامه)		
۶-۲					۶
۱۳، ۱۴، ۱۶					۷
۱۷	۷				
۳-۵	۵	میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق مصاحبه‌ها، میزگردها، سخنرانی‌های عمومی و ...	ترویج علوم انسانی (رویدادها)		
۱۳، ۱۴، ۱۶			۵		ترویج علوم انسانی (فضای مجازی اعم از پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی)
۱۷	۷	میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی در حوزه عمومی و ایفای مسئولیت اجتماعی، حضور در انجمن‌ها و حلقه‌های مردمی، سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراها و ...	ترویج علوم انسانی (مراکز ترویجی)		
راهبردهای ۱۳، ۱۴، ۱۶	۱	سهم رشته‌های علوم انسانی و معارف اسلامی متوسطه دوم از دانش‌آموزان برتر پایه نهم سهم رشته‌های علوم انسانی از دانش‌آموزان برتر تعداد واحد، درس، رشته بازبینی/ روزآمدسازی شده در علوم انسانی تعداد رشته‌های بازبینی/ روزآمدسازی شده در علوم انسانی از نظر پذیرش دانشجو بر اساس نیازها و فرصت‌های شغلی تعداد واحد، درس، رشته طراحی شده در علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی تعداد واحد، درس، رشته طراحی شده در مطالعات بنیادی/ مبانی علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی میزان ساعات برگزاری دوره‌های بازآموزی و دانش‌افزایی اخلاق تعداد کرسی‌های آزاداندیشی، ترویجی و نظریه‌پردازی	کمیت و کیفیت آموزش		
۴-۱	۱				
۴-۱	۱				
۲-۳	۳				
۳-۴	۴				
۴-۵	۵				
۵-۴	۴	تعداد کتاب تألیف‌شده برای تدوین حوزه‌های منتخب	انتشارات علمی (کتاب)	سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری	
۴-۱	۱	تعداد کتب نقدشده حوزه علوم انسانی از منظر ارزش‌ها تعداد مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده در حوزه‌های منتخب	انتشارات علمی (کیفیت و کمیت (مقالات علمی)		
۳-۳	۳				
۵-۴	۴				
۴-۱	۱	تعداد پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی انجام‌شده در زمینه مطالعات بنیادی	انتشارات علمی (پایان‌نامه)		
۵-۴	۴	معرفتی در حوزه علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی			
۱-۳	۳	میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی در حوزه عمومی و ایفای مسئولیت اجتماعی	ترویج علوم انسانی		
۲-۴	۴				

علوم انسانی، کمیت و کیفیت مقالات علمی علوم انسانی؛ و ج) ترویج علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی (شامل رویدادها نمایشگاه‌های تخصصی، همایش‌ها و ...) علوم انسانی، فضای مجازی (اعم از پایگاه‌های اطلاعاتی، شبکه‌های اجتماعی و ...) علوم انسانی، و مراکز ترویجی؛ پیشنهاد می‌کند. بر این اساس قالب نهایی چارچوب شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی به شرح جدول ۶ پیشنهاد می‌شود.

یافته‌های این مقاله چارچوبی از شاخص‌های مرجعیت علمی در علوم انسانی بر اساس اسناد بالادستی و تجارب بین‌المللی و تأیید پندل خبرگان و مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته با منتخب خبرگان ارائه می‌کند. به صورت دقیق‌تر یافته‌های ما، چارچوبی از شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی در سه محور الف) آموزش [عمومی، حرفه‌ای و عالی] علوم انسانی (شامل کمیت و کیفیت)؛ ب) انتشارات علمی علوم انسانی (شامل انتشار کتاب در حوزه علوم انسانی، کمیت و کیفیت پژوهش در حوزه

جدول ۶. شاخص‌های نهایی پیشنهادی پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی (بر اساس یافته‌های نویسندگان)

معیار	زیرمعیار	شاخص پیشنهادی برای تحقق مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی
آموزش علوم انسانی	کمیت و کیفیت	♦ میزان ساعات و کیفیت برگزاری دوره‌های تفکر ♦ تعداد و درصد معلمان آموزش دیده در دوره‌های تفکر ♦ سهم تفکر در آموزش عمومی و حرفه‌ای ♦ سهم رشته‌های علوم انسانی در انتخاب رشته دانش‌آموزان برتر پایه نهم ♦ میزان پژوهش، نوآوری، نظریه‌پردازی معلمان در آموزش عمومی علوم انسانی ♦ میزان بهره‌مندی از فناوری‌های آموزشی در آموزش عمومی علوم انسانی ♦ کسب رتبه دانش‌آموزان در المپیادهای بین‌المللی یا مسابقات منطقه‌ای علوم انسانی ♦ میزان کمی و کیفی دروس (یا برنامه درسی) بازنگری و اصلاح شده مدارس ♦ میزان ارائه آموزش به خانواده‌ها در زمینه سواد رسانه‌ای (و دیگر آموزش‌های عمومی اولویت‌دار علوم انسانی) برای هماهنگی با اهداف نظام تعلیم و تربیت عمومی ♦ وضعیت آموزش و توسعه مهارت‌های زندگی و مدیریت خانواده در دوره متوسطه دوم (براساس میانگین نمره شرکت‌کنندگان آزمون‌های سالیانه با نمونه‌گیری تصادفی ملی برای سنجش وضعیت دروس علوم انسانی) ♦ میزان ارتباط سازمانی مدارس با مراکز علمی-پژوهشی علوم انسانی (حوزوی و دانشگاهی) برای بهره‌مندی از پشتیبانی علمی و تخصصی ♦ سهم (کمی و کیفی) دانشگاه فرهنگیان در آموزش عمومی علوم انسانی ♦ نمره دانش‌آموزان در دروس تاریخ و ادبیات و سواد خواندن در پایه‌های ششم و نهم ♦ تعداد معلمان آموزش دیده رشته علوم انسانی در دوره متوسطه ♦ میزان ساعات آموزش معلمان رشته علوم انسانی در دوره متوسطه دوم گروه‌های درسی منتخب ♦ نسبت معلم به دانش‌آموز رشته‌های علوم انسانی در دوره متوسطه دوم ♦ میزان خلاقیت و نوآوری در تدریس معلمان علوم انسانی در دوره آموزش عمومی ♦ سهم و نرخ ثبت‌نام دانش‌آموزان در علوم انسانی دوره دوم متوسطه ♦ معدل درس ادبیات و تاریخ در پایه یازدهم و دوازدهم ♦ میانگین کشوری معدل امتحانات نهایی (پایه ۹ و ۱۲) دانش‌آموزان علوم انسانی دوره دوم متوسطه
		♦ سهم رشته‌های علوم انسانی از دانش‌آموزان برتر (از حیث معدل و رتبه کنکور) ♦ تعداد واحد، درس، رشته بازبینی/روآمدسازی شده در علوم انسانی ♦ تعداد رشته‌های بازبینی/روآمدسازی شده در علوم انسانی از نظر پذیرش دانشجو بر اساس نیازها و فرصت‌های شغلی ♦ تعداد واحد، درس، رشته طراحی شده در مطالعات بنیادی/مبانی علوم انسانی ♦ وضعیت کمی و کیفی مؤسسات آموزش عالی آزاد علوم انسانی (سهم دانشجو، هیئت علمی، مقاله و کتاب از کل آموزش عالی در بخش علوم انسانی) ♦ تعداد میان‌رشته‌ای‌های شاخه‌های علوم انسانی و سایر علوم ♦ تعداد واحد درس/رشته در زبان‌های خارجی دانشجویان در مقطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی ♦ تعداد ساعات برگزاری دوره‌های بازآموزی و دانش‌افزایی اخلاق برای پژوهشگران و اعضای هیئت علمی ♦ سهم دانشجوین و فارغ‌التحصیلان حوزه‌های اولویت‌دار علوم انسانی (به تفکیک جنسیت، مقطع تحصیلی و ...) ♦ تعداد کرسی‌های آزاداندیشی، ترویجی و نظریه‌پردازی

شاخص پیشنهادی برای تحقق مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی	زیرمعیار	معیار
♦ میانگین رشد (امتیازات) علمی اعضای هیئت علمی بخش علوم انسانی ♦ میانگین رشد (معدل) دانشجویان علوم انسانی (به تفکیک مقطع و رشته) ♦ درصد ماندگاری دانشجویان در بخش علوم انسانی (به تفکیک مقطع و نیز از یک مقطع به مقطع دیگر) ♦ سهم و نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی علوم انسانی (به تفکیک جنسیت، رشته، مقطع) ♦ میانگین رتبه و میزان قبولی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در دانشگاه‌های دولتی در حوزه علوم انسانی ♦ معدل فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان در حوزه علوم انسانی ♦ تعداد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان علوم انسانی مؤسسات آموزش عالی کشور (به تفکیک جنسیت، رشته، مقطع، نوع دانشگاه) ♦ تعداد دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های تخصصی علوم انسانی کشور به تفکیک نوع وابستگی ♦ تعداد اعضای هیئت علمی در رشته‌های علوم انسانی (به تفکیک مرتبه علمی، جنسیت، سن، رشته تحصیلی، نوع دانشگاه و توزیع جغرافیایی) ♦ نسبت تعداد هیئت علمی رشته‌های علوم انسانی به تعداد دانشجو (به تفکیک مقطع و رتبه علمی اساتید) ♦ رتبه دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی برتر در حوزه‌های علوم انسانی (براساس شاخص‌ها و زیرشاخص‌های رتبه‌بندی‌های بین‌المللی مانند تایمز، شانگهای، لایدن، QS و ESI) ♦ رتبه دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی برتر اختصاصی حوزه‌های علوم انسانی (براساس شاخص‌ها و زیرشاخص‌های رتبه‌بندی‌های بین‌المللی مانند تایمز، شانگهای، لایدن، QS و ESI)		
♦ تعداد کتاب تألیف شده در حوزه‌های منتخب علوم انسانی ♦ سهم کتاب‌های علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان از کل کتاب‌های علوم انسانی ♦ تعداد کتاب فارسی تألیف شده مرجع (قابل رقابت جهانی) ♦ تعداد کتاب‌های منتشر شده انسانی مورد استفاده در آموزش عالی (به تفکیک ناشران دانشگاهی و عمومی و تفکیک موضوعی) ♦ تعداد کتاب‌های منتشر شده علوم انسانی مورد استفاده در آموزش عمومی (به تفکیک ناشران دانشگاهی و عمومی و تفکیک موضوعی) ♦ تعداد کتب چاپ شده علوم انسانی غیردانشگاهی (به تفکیک ناشران دانشگاهی و عمومی و تفکیک موضوعی)	کتاب در حوزه علوم انسانی	
♦ تعداد پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی انجام شده در زمینه مطالعات بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی مبتنی ♦ تعداد پایان‌نامه، رساله و طرح پژوهشی انجام شده با رویکرد آینده پژوهی و رصد علم و فناوری در حوزه علوم انسانی	کمیت و کیفیت پژوهش در حوزه علوم انسانی	
♦ تعداد مقالات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی منتشر شده در حوزه‌های منتخب علوم انسانی ♦ تعداد مقالات علمی- پژوهشی منتشر شده در زمینه مطالعات بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی ♦ سهم مقالات علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان از کل مقالات علوم انسانی ♦ تعداد مقالات علمی علوم انسانی نمایه شده در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی (wos, scopus و ...) به تفکیک نویسندگان ایرانی، و ایرانی-خارجی، زمینه‌های تخصصی علوم انسانی بر اساس دسته‌بندی‌های معتبر دنیا (JCR یا SJR یا ...) ♦ تعداد مقالات علوم انسانی بدون ارجاع نویسندگان ایرانی نمایه شده در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی (wos, scopus و ...) به تفکیک زمینه‌های تخصصی علوم انسانی بر اساس دسته‌بندی‌های معتبر دنیا (JCR یا SJR یا ...) و درصد آن از کل مقالات نویسندگان ایرانی ♦ متوسط ارجاعات مقالات نویسندگان ایرانی در حوزه علوم انسانی نمایه شده در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی (wos, scopus و ...) به تفکیک زمینه‌های تخصصی علوم انسانی بر اساس دسته‌بندی‌های معتبر دنیا (JCR یا SJR یا ...) ♦ شاخص H-Index مقالات علوم انسانی ایرانی، نمایه شده در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی (wos, scopus و ...) به تفکیک زمینه‌های تخصصی علوم انسانی بر اساس دسته‌بندی‌های معتبر دنیا (JCR یا SJR یا ...) ♦ تعداد مقالات نویسندگان ایرانی در حوزه علوم انسانی در همایش‌ها و کنفرانس‌های نمایه شده در ISI، ISC و Scopus نرخ تغییرات آن‌ها در به تفکیک زمینه‌های تخصصی علوم انسانی بر اساس دسته‌بندی‌های معتبر دنیا (JCR یا SJR یا ...) ♦ تعداد مقالات علمی پژوهشی / ترویجی نمایه شده در پایگاه ISC به تفکیک زمینه‌های تخصصی علوم انسانی ♦ سهم پژوهشگران ایرانی از مقالات منتشر شده در حوزه‌های نوظهور علوم انسانی	کمیت و کیفیت مقالات علمی علوم انسانی	انتشارات علمی علوم انسانی

معیار	زیرمعیار	شاخص پیشنهادی برای تحقق مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی
	انتشارات (مجلات، کتب عمومی) علوم انسانی	تیراژ و میزان فروش کتب عمومی علوم انسانی تیراژ و میزان فروش مجلات عمومی علوم انسانی تعداد عناوین کتب منتشرشده علوم انسانی در سال (به تفکیک کتب علمی، آموزشی و عمومی) تعداد نشریات تخصصی علوم انسانی به تفکیک حوزه فعالیت تعداد نشریات دیجیتال تخصصی علوم انسانی
ترویج علم، فناوری و نوآوری علوم انسانی	رویدادها (نمایشگاه‌های تخصصی، همایش‌ها و ...) علوم انسانی	میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق مصاحبه‌ها، میزگردها، سخنرانی‌های عمومی و ... تعداد همایش‌های ملی و بین‌المللی تخصصی معتبر برگزارشده توسط انجمن‌های علمی کشور میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق مصاحبه‌ها، میزگردها، سخنرانی‌های عمومی و ...
	فضای مجازی (اعم از پایگاه‌های اطلاعاتی، شبکه‌های اجتماعی و ...)	میزان توجه پژوهشگران علوم انسانی به استفاده و ترویج زبان فارسی در فضای مجازی میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی از طریق وب‌نوشت‌ها، یادداشت‌ها در صفحات مجازی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، پویش‌های فضای مجازی و ... میزان بازدید، بارگیری، اشاره و ارجاع به آثار پژوهشگران علوم انسانی تعداد پایگاه‌های علمی اینترنتی تخصصی علوم انسانی فارسی‌زبان
مراکز ترویجی		میزان تأثیر پژوهشگران علوم انسانی در حوزه عمومی و ایفای مسئولیت اجتماعی، حضور در برنامه‌های صداوسیما، انجمن‌ها و حلقه‌های مردمی، سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراها و ... تعداد کتابخانه‌های عمومی و تخصصی علوم انسانی به تفکیک زمینه تخصصی

نتیجه‌گیری

مرجعیت علمی از مفاهیمی است که به طور گسترده و متواتر در اسناد بالادستی و سیاست‌گذاری کلان علم، فناوری و نوآوری کشور استفاده می‌شود. اما معمولاً شاخص‌های ارزیابی مناسبی از سنجش آن به طور شفاف ارائه نشده است. این شاخص‌ها از ارتباط داخلی و بین‌المللی در شبکه‌های علمی گرفته، تا میزان ارجاعات و انتشارات علمی، از ضریب نفوذ پژوهش در حل مسائل جاری کشور گرفته، تا ترویج روحیه انتقادپذیری، هیچ‌گاه به طور کامل، نظام‌مند و شفاف تبیین نشده‌اند. نظام پایش و ارزیابی علم و فناوری کشور و در ادامه، معیارهای مطرح‌شده در آئین‌نامه اجرایی آن را می‌توان از اولین تلاش‌ها در سطح کلان کشور در راستای ترسیم بسته‌ای نظام‌مند از چارچوب شاخص‌های مرجعیت علمی در کشور دانست که تلاشی برای پوشش مطالعات محدود در حوزه علوم انسانی است.

در پیشنهاد شاخص‌ها ضمن لحاظ کردن جامعیت، شاخص‌ها و معیارهای اسناد بالادستی نظیر آئین‌نامه پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور، نقشه جامع علمی کشور، سند تحول بنیادین علم، فناوری و نوآوری، سند دانشگاه اسلامی و همچنین سیاست‌های کلی علم، فناوری و نوآوری ابلاغی مقام معظم رهبری در نظر گرفته شده و ملاحظات مربوط به تجارب بین‌المللی (برای مقایسه‌پذیری بین‌المللی) نیز مورد توجه قرار گرفته است.

در بررسی تجارب بین‌المللی آنچه مشهود است تمرکز موضوعی هر یک از نهادهای تدوین‌کننده گزارش‌ها بوده است؛ به‌طوری که

در تجربه فرهنگستان هنر و علوم آمریکا، محورهای آموزش عمومی، آموزش عالی و ترویج علم مورد توجه بوده و در تجربه شورای بین‌المللی علوم اجتماعی و اتحادیه اروپا، عمدتاً شاخص‌ها معطوف به حوزه انتشارات علمی بوده است. همچنین تجربه‌های آکادمی بریتانیا و آکادمی علوم و هنر سلطنتی هلند گویای تمرکز بر آموزش عالی و انتشارات علمی است. این تمرکز موضوعی در مطالعه اسناد بالادستی نیز با توجه به مبانی ارزشی و حوزه راهبردی هر سند دیده می‌شود. اما در این مقاله، در راستای تدوین چارچوب نهایی شاخص‌های پایش و ارزیابی مرجعیت آموزشی، علمی و ترویجی علوم انسانی، تلاش بر حفظ جامعیت موضوعی هم‌راستا با معیارهای تبیین‌شده در آئین‌نامه پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری کشور مورد توجه بوده است. برای بهبود نظام ارزیابی و پایش مرجعیت علمی، آموزشی و ترویجی علوم انسانی، همکاری و وحدت رویه سازمان‌ها و نهادهای متولی همچون وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست‌جمهوری نقش مهمی دارد. همچنین لازم است همه ذی‌نفعان ضمن اجرای مسئولیت خود، همکاری در جهت گردآوری و تحلیل داده‌های مرتبط با پایش مرجعیت علمی در سطح ملی و بین‌المللی همکاری کنند. هماهنگی میان بازیگران تولید داده‌های مربوط به علم، فناوری و نوآوری به طور عام و مرجعیت علمی به طور خاص از الزامات تحقق نظام منسجم پایش و ارزیابی مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی است.

سیاسگزاری

این مقاله با پشتیبانی مالی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور انجام شده است؛ از این‌رو، نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از حمایت این نهاد صمیمانه سپاسگزاری کنند.

References

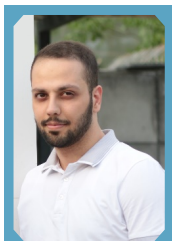
- European Commission (2011). *Socio-economic Sciences and Humanities*, Research and Innovation, http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/other_pubs/database-from-ssh-policymaking-projects_en.pdf.
- European Commission (2014). *Horizon 2020, Research & Innovation*, Socio-economic Sciences & Humanities, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>.
- Gault, F., Arundel, A., & Kraemer-Mbula, E. (Eds.). (2023). *Handbook of innovation indicators and measurement*. Edward Elgar Publishing.
- Godin, B. (2003). The most cherished indicator: *Gross Domestic Expenditures on R&D (GERD)*. Project on the History of Sociology of S&T Statistics Working Paper, Quebec, Canadian Science and Innovation Indicators Consortium (CSIIC), doi: 10.4324/9780203481523-16
- Gómez-Valenzuela, Victor. (2023). Stated preference methods and STI policy studies: a foreground approach, *Research Evaluation*, 32 (2), 171–187. doi: 10.1093/reseval/rvad022
- Gokhberg, L. (2013). *Indicators for science, technology and innovation on the crossroad to foresight*. In *Science, Technology and Innovation Policy for the Future*, 257-288. Springer Berlin Heidelberg, doi: 10.1007/978-3-642-31827-6_15
- Grupp, H., & Mogege, M. E. (2004). Indicators for national science and technology policy: how robust are composite indicators. *Research Policy*, 33 (9), 1373-1384. doi: 10.1016/j.respol.2004.09.007
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *ECTJ*, 30, 233–252. doi:10.1007/BF02765185
- Hafezi, R., MirzaRasouli, F. & Aminlou, M. (2022). An Essay on Scientific Authority: from the Perspective of a Selected Pre-eminent Iranian Scientist. *Journal of Science & Technology Policy*, 15 (3), 29-40. (Persian), doi: 10.22034/jstp.2022.13956
- International social science council (2010). *World Social Science Report*, <http://www.worldsocialscience.org/activities/world-social-science-report-2010>
- International social science council (2013). *World Social Science Report*, <http://www.worldsocialscience.org/activities/world-social-science-report-2013>
- International social science council (2016). *World Social Science Report*, <http://www.worldsocialscience.org/activities/world-social-science-report-2016>
- Johnson, J. L., Adkins, D., & Chauvin, S. (2020). A review of the quality indicators of rigor in qualitative research. *American journal of pharmaceutical education*, 84
- Amador SR, Pérez, MD, Perez, MJLH, Font PJR. (2018). Indicator system for managing science, technology and innovation in universities. *Scientometrics*. 115 (3), 1575-1587. doi:10.1007/s11192-018-2721-y
- American academy of arts and sciences (2002). *Making the humanities count: The importance of data*, <https://www.amacad.org/publication/making-humanities-count-importance-data>.
- American academy of arts and sciences (2005). *Tracking changes in the humanities*, http://www.amacad.org/pdfs/tracking_changes_humanities.pdf.
- American academy of arts and sciences (2013). *Humanities Report Card*, <https://www.amacad.org/publication/humanities-report-card-2013>.
- American academy of arts and sciences (2013). *The humanities and social sciences: The heart of the matter*, <https://www.aau.edu/key-issues/heart-matter-humanities-and-social-sciences-vibrant-competitive-and-secure-nation>.
- American academy of arts and sciences (2014). *The state of the humanities 2014: funding*, <https://www.amacad.org/publication/state-humanities-funding-2014>
- American academy of arts and sciences (2015). *The state of the humanities 2015: higher education*, <https://www.amacad.org/publication/state-humanities-higher-education-2015>
- American academy of arts and sciences (2018). *The state of the humanities 2018: graduates in the workforce & beyond*, <https://www.amacad.org/publication/state-humanities-2018-graduates-workforce-beyond>
- American academy of arts and sciences (2019). *Project humanities indicators: arts and humanities*, <https://www.amacad.org/humanities-indicators>.
- American academy of arts and sciences (2021). *The state of the humanities 2021: workforce & beyond*, a report from the humanities indicators project, <https://www.amacad.org/publication/humanities-workforce-beyond>
- American academy of arts and sciences (2022). *From Graduate Education to the Workforce*, <https://www.amacad.org/publication/humanities-graduate-education-workforce>

- PRIME indicators Conference*, Lugano.
- Supreme Council of the Cultural Revolution (SCCR). (2010). *Science and Technology (S&T) Roadmap*, (Persian). <https://www.msrt.ir/file/download/page/1488284345-m01.pdf>
- Supreme Council of the Cultural Revolution (SCCR). (2011). *Document of the fundamental transformation of education*, (Persian). <https://sccr.ir/Files/6609.pdf>
- Supreme Council of the Cultural Revolution (SCCR). (2013). *Document of the Islamic University*, (Persian). https://rc.majlis.ir/fa/law/print_version/858195
- Supreme Council for Science, Research and Technology (SCSRT). (2017). *Executive regulation of the Iran's science, technology and innovation monitoring and evaluation system*. Approvals of the 20th meeting of SCSRT, (Persian).
- UNECE. (2005). *Background Paper on Development of Indicators to Measure Implementation of the UNECE Strategy for ESD*. Ede: UNECE, doi: 10.2307/2229156
- Vaseghi Bady, Mohammad, Javanali azar, Morteza, & Khandan, Aliasqhar. (2021). Identifying and Prioritizing the Obstacles of Achieving Scientific Marjaiyat in Humanities & Social Science (Case Study of Imam Sadiq University). *Strategic Management Thought (management thought)*, 15 (1 (29)), 29-72, (Persian), doi: 10.30497/SMT.2021.239314.3117.
- Yousefi, A., osareh, F., & Mirjalili, A. (2021). The need to identify and develop thematic indicators of science, technology and innovation: A case study: the field of vaccines and biological products. *Rahyafat*, 30 (80), 33-49, (Persian), doi: 10.22034/rahyafat.2021.10484.1155.
- (1). doi: 10.5688/ajpe7120
- Khayyatian, M. S., Fartash, K., & Pourasgari, P. (2020). Development of a Framework for Monitoring and Evaluation of Iran's National System of Science, Technology and Innovation, 13 (49), 119-154. (Persian), doi: 10.22034/jsfc.2020.109868
- Khoshnam, M. (2021). Qualitative content analysis of upstream documents of science and technology centers. *Rahyafat*, 31 (83), 57-62. (Persian), doi: 10.22034/rahyafat.2022.11055.1306
- Moradi, S., Janavi, E., & pakzad, M. (2020). Monitoring and evaluation the situation of Iran in higher education based on national policy documents. *Rahyafat*, 30 (78), 1-19. (Persian), doi: 10.22034/rahyafat.2020.13808
- Muzari, T., Shava, G. N., & Shonhiwa, S. (2022). Qualitative research paradigm, a key research design for educational researchers, processes and procedures: A theoretical overview. *Indiana Journal of Humanities and Social Sciences*, 3 (1), 14-20.
- Office for Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works (2014). *Communicating the general policies of science and technology*. (Persian) <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27599>
- Pedersen, D.B., Grønvd, J.F., & Hvidtfeldt, R. (2020). Methods for mapping the impact of social sciences and humanities— A literature review. *Research Evaluation*, 29, 4-21. doi: 10.1093/reseval/rvz033
- Plan and Budget Organization (PBO). (2023). *Seventh Development Plan Bill (2023-2027)*. Islamic republic of Iran Presidency, (Persian).
- Schmookler, J. (1966). *Invention and economic growth*. Harvard university press.
- Sirilli, G. (2006). Developing science and technology indicators at the OECD: the NESTI network. *First*

کیارش فرتاش

دارای مدرک دکتری مدیریت تکنولوژی از دانشگاه علامه طباطبائی می باشد. او هم اکنون عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری دانشگاه شهید بهشتی است. حوزه های مطالعاتی وی سیاست فناوری و نوآوری، یادگیری سیاستی، آینده نگاری علم و فناوری و مطالعات نوآوری می باشد.

امیرهادی عزیزی

فارغ التحصیل مقطع کارشناسی ارشد سیاست گذاری علم، فناوری و نوآوری از دانشگاه شهید بهشتی می باشد. او هم اکنون پژوهشگر پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری دانشگاه شهید بهشتی است. حوزه های مطالعاتی وی سیاست فناوری و نوآوری، گذارهای پایداری و آینده نگاری علم و فناوری می باشد.